

Dr Katarina Jovičić¹

UGOVOR O PRODAJI POKRETNIH STVARI U ŠVAJCARSKOJ²

Apstrakt

*Predmet ovog rada je pravni režim ugovora o prodaji pokretnih stvari u Švajcarskoj, koji je jedinstven kako za građanske tako i za trgovačke prodaje, uz određena odstupanja koja su propisana za trgovačke prodaje tamo gde je to potrebno radi obezbeđenja što boljih uslova za poslovanje. U uvodnom delu autor ukazuje da je ovaj ugovor u švajcarskom pravu regulisan po uzoru na ugovor rimskog prava *emptio-venditio*. Shodno tome, ugovor o prodaji nema translativno, već obligaciono-pravno dejstvo, tj. punovažni ugovor predstavlja pravni osnov za prenos svojine (*iustus titulus*), dok se samo pravo prenosi na kupca odgovarajućim radnjama, po pravilu, predajom robe (*modus acquirendi*). Polazeći od zakonske definicije ugovora o prodaji, po kojoj se prodavac obavezuje da prodatu stvar preda kupcu i da mu je prenese u svojinu, dok se kupac obavezuje da mu za to plati odgovarajuću cenu, u nastavku rada se analiziraju obaveze prodavca, kao nosioca karakteristične prestacije, a potom i obaveze kupca. Osnovna obaveza prodavca je da preda stvar u svemu kako je ugovoreno, a iz te njegove obaveze prozlaze i dužnost garantovanja da prodata stvar nema materijalne ni pravne nedostatke. Pored toga, prodavac može imati i drugih obaveza, na osnovu ugovora ili običaja. Kupac, sa svoje strane, dužan je da plati cenu u svemu kako je dogovoreno, kao i da primi isporuku koju mu, u skladu sa ugovorom, ponudi prodavac. Takođe, on može imati i drugih obaveza ako su ugovorene. Specifična pitanja koja se postavljaju kod određenja i izvršenja navedenih obaveza se u radu razmatraju, da bi se u sumarnom zaključku ukazalo na hijerarhiju izvora prava za ugovor o prodaji robe, na čijem vrhu se nalazi ugovor kao izraz saglasnih volja prodavca i kupca. Autonomija volje strana ugovornica je dosta široka i ograničena je malim brojem imperativnih propisa, tamo gde je ocenjeno da je potrebno zaštititi načelo savesnosti i poštenja i načelo jednake vrednosti ugovornih davanja. Pored toga, sloboda ugovaranja podleže i opštem ograničenju da nije dozvoljeno ugovarati prodaje koje se kose sa dobrim običajima, javnim poretkom ili pravima vezanim za ličnost. Činjenica da običaj ima jaču pravnu snagu od dispozitivnih zakonskih pravila naglašava značaj autonomije volje u švajcarskom pravu, koje je, sudeći po pravnom režimu ugovora o prodaji pokretnih stvari (robe) jasno opredeljeno za formiranje povoljnog okruženja za poslovanje, jer su uslovi tako opredeljeni da pogoduju zaključenju i izvršenju što većeg broja ugovora, a to doprinosi privrednom rastu i ekonomskom blagostanju.*

¹ Naučni saradnik Instituta za uporedno pravo u Beogradu, e-mail: k.jovicic@iup.rs.

² Rad je natao kao rezultat rada na projektu Instituta za uporedno pravo „Srpsko i evropsko pravo - upoređivanje i usaglašavanje“ (ev. broj 17903), koji finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja.

Ključne reči: ugovor o prodaji, obaveze prodavca, obaveze kupca, hijerarhija izvora prava, Švajcarska

1. Uvod

Ugovor o prodaji je osnovni pravni instrument putem koga se odvija promet roba i usluga, zbog čega je to najčešće primenjivan pravni posao. Po pravnoj prirodi ovaj ugovor je dvostrano-obavezujući, teretan, sa trenutnim ili trajnim prestacijama, češće komutativan nego aleatoran. Zaključuje se, po pravilu, bez obzira na svojstva ličnosti, neformalan je po samom zakonu, njegova sadržina je sporazumno određena, premda može da spada i u ugovore po pristupu.³

Uprkos činjenici da se ugovor o prodaji najduže, najčešće i najšire primenjuje, on se u uporednopravnoj teoriji i zakonodavstvu ne određuje na isti način. Osnovna razlika se ogleda u činjenici da u nekim pravima svojina na predmetu ugovora prelazi na kupca samim zaključenjem ugovora, dok se to pravno dejstvo ostvaruje u drugim pravima tek kada prodavac, na osnovu punovažno zaključanog ugovora o prodaji, odgovarajućim radnjama preda stvar kupcu⁴. U pravima prve grupe ugovor o prodaji proizvodi stvarno-pravno dejstvo, dok u pravima druge grupe isti ugovor ima obligacionopravno dejstvo. Oba sistema su gotovo ravnomerno zastupljena u uporednom pravu.

U pravu Švajcarske, ugovor o prodaji uređuje Zakonik o obligacijama⁵ - ZO, pravilima sistematizovanim u okviru Glave VI Drugog dela ZO, koja nosi naziv „Kupovina i prodaja i razmena”. Ista pravila primenjuju se na građanske, trgovačke i potrošačke prodaje, s tim da su pojedina pitanja potrošačkih prodaja uređena posebnim normama, specijalno prilagođenim potrebama tih ugovora.

ZO definiše ugovor o prodaji preko osnovnih obaveza ugovornih strana i s tim u vezi predviđa da se prodavac obavezuje da prodatu stvar preda kupcu i da mu je prenese u svojinu, dok se kupac obavezuje da mu za to plati odgovarajuću cenu⁶. Na osnovu zakonskog određenja obaveze prodavca zaključuje se da ugovor o prodaji u švajcarskom pravu ima obligaciono-pravno dejstvo, tj. da punovažni ugovor predstavlja pravni osnov za prenos svojine (*iustus titulus*), dok se sâmo pravo prenosi na kupca odgovarajućim radnjama, po pravilu, predajom robe (*modus acquirendi*). Predmet prodaje mogu biti različite vrste stvari, a u ovom radu se analizira ugovor o prodaji pokretnih stvari (robe⁷).

³ O osobinama ugovora o prodaji videti opširnije: Perović, S., *Obligaciono pravo*, Beograd 1981, 529-531.

⁴ Po prvom shvatanju ugovor o prodaji ima stvarnopravno dejstvo, dok po drugom taj ugovor samo stvara obavezu za prodavca (obligaciju) da na odgovarajući način prenese pravo svojine na kupca.

⁵ Švajcarski zakonik o obligacijama (dalje: ZO) od 30. marta 1911. godine, sa brojnim izmenama i dopunama i danas na pravnoj snazi.

⁶ Čl. 184. st.1. ZO.

⁷ Roba je proizvod ljudskog rada namenjen tržištu. Da bi određena stvar bila roba potrebno je da ima upotrebnu vrednost i tržišnu vrednost. Reč je o stvari koja je proizvedena za tržište, a ne za lične potrebe. Vid. *Pravna enciklopedija 2*, odrednica „Roba”, Beograd 2005, 1432.

Bitni elementi ugovora o prodaji su predmet⁸ i cena⁹. Kada su predmet prodaje pokretne stvari tada one, prema pravilu čl. 187. st. 1. ZO obuhvataju sve stvari koje nisu nepokretnosti, ili prava na nepokretnostima upisana u javnu evidenciju o nepokretnostima. Po logici stvari, predmet ugovora o prodaji mora biti dovoljno određen ili odrediv da bi ugovor bio punovažan. U pogledu kupoprodajne cene švajcarsko pravo ima fleksibilno pravilo po kome se smatra da je cena dovoljno određena ako se može utvrditi prema okolnostima. Ovo, opšte pravilo za izvršenje novčanih obaveza, dalje se razrađuje posebnim pravilima za ugovor o prodaji, pa se u čl. 212. st. 1. ZO predviđa da se, u slučaju kada kupac izvrši čvrstu (sigurnu) narudžbinu a u okviru nje ne označi cene, smatra da je ugovor zaključen prema srednjoj tržišnoj ceni, koja važi na dan izvršenja ugovora u mestu izvršenja¹⁰. Stavom 2. istog člana, koji svoju primenu ima, po pravilu, u trgovačkim prodajama, propisano je da se cena obračunava prema težini robe, umanjenoj za težinu amblaže. Ipak, ovo pravilo neće se primeniti ako posebni trgovački običaji predviđaju drugačije rešenje - da cena neke robe se obračunava bilo prema bruto težini, bilo uz određeni odbitak ili sa odbitkom u određenom procentu (čl. 212. st. 3).

2. Obaveze prodavca

2.1. *Predaja stvari*: Prodavac je nosilac karakteristične prestacije kod ugovor o prodaji i to je predaja stvari kupcu sa svrhom prenosa prava svojine. Sam čin predaje pokretnih stvari najčešće se vrši fizičkom predajom. Pored toga, predaja može biti simbolična (npr. predaja robnih dokumenata), a za stvari određene po rodu, koje se nalaze u skladištu¹¹, predaj se može izvršiti i njenom individualizacijom tj. izdvajanjem ugovorene količine robe u korist kupca iz datog ugovora. Mesto u kome će prodavac izvršiti predaju (isporuku) određuje se ugovorom, a u nedostatku izričite ili poretpostavljene volje strana ugovornica o ovom pitanju predaja se vrši u mestu u kome se stvar nalazila u vreme zaključenja ugovora¹².

Troškovi predaje, pre svih troškovi merenja i vaganja stvari padaju na teret prodavca, dok troškove njenog pregleda i preuzimanja snosi kupac¹³. Ipak, ovo je pravilo dispozitivno i primenjuje se samo ako nije ugovoreno drugačije postupanje i pod uslovom da ne postoji običaj koji reguliše tu situaciju.

Troškove transporta robe, koji su više karakteristični za trgovačke prodaje, snosi ona strana ugovornica kojoj je ta obaveza određena ugovorom. Ako to pitanje nije

⁸ Prema čl. 187. st. 1. ZO „Kupovina i prodaja pokretnih stvari obuhvata kupovinu i prodaju svih stvari koje nisu nepokretnosti ili prava koja su upisana u zemljišne knjige kao nepokretnosti”.

⁹ Prema čl. 184. st. 3. ZO cena je dovoljno određena ako se može utvrditi prema okolnostima.

¹⁰ Čl. 74. st. 2. tač. 1. ZO postavlja opšte pravilo za izvršenje obligacija po kome je mesto izvršenja novčanih obaveza mesto u kome poverilac ima sedište u vreme isplate. Kod ugovora o prodaji to je sedište prodavca.

¹¹ Kada je ugovorena prodaja stvari određenih po rodu i koje se nalaze u odgovarajućem skladištu, npr. pšenica u silosu, tada se predaja vrši izdvajanjem ugovorene količine i naznačenjem imena tj. naziva kupca (ili individualizacija kupca na drugi pogodan način).

¹² Čl. 74. st. 2. tač. 2. ZO.

¹³ Čl. 188. ZO.

rešeno onda će se primeti postojeći običaj, a u nedostatku običaja troškove transporta od mesta u kome se nalazi roba do ugovorenog mesta snosi kupac¹⁴. Moguće je da je ugovorena isporuka bez troškova i u tom slučaju transport pada na teret prodavca¹⁵. Isto pravilo važi i za međunarodne prodaje koje su u režimu švajcarskog ZO, što znači da prodavac kod ovih prodaja osim transportnih troškova preuzima i troškove izvoznih, tranzitnih i uvoznih carina, ali ne i poreza na dodatu vrednost¹⁶.

Vreme predaje je takođe pitanje koje se, u skladu sa načelom slobode ugovaranja, primarno uređuje ugovorom, ili proizlazi iz prirode stvari (npr. predaja robe podložne kvarenju mora da se izvrši u jednom vrlo kratkom roku itd). Ugovaranje roka može biti precizno, na tačno određeni dan, ili okvirno, npr. početkom meseca, sredinom ili krajem meseca. U ovom, drugom slučaju ZO izričito predviđa da rok utvrđen za početak, ili kraj meseca podrazumeva prvi, odnosno, poslednji dan u mesecu, dok rok određen za sredinu meseca podrazumeva da se obaveza ima izvršiti 15-og u mesecu.¹⁷ Kod trgovačkog ugovora o prodaji robe, činjenica da su strane izričito ugovorile rok isporuke (bilo da je određen ili odrediv) smatra se kao da je taj rok fiksni tj. da predstavlja bitni element ugovora. Zbog toga kupac, samo na osnovu činjenice da prodavac nije isporučio u roku, stiče pravo na naknadu štete zbog neizvršenja ugovora.¹⁸ On, međutim, ima pravo da umesto naknade štete od prodavca, u toj situaciji, zahteva isporuku u naknadnom roku. Da bi taj zahtev obavezivao prodavca neophodno je da ga je o njemu kupac odmah obavestio¹⁹.

Ako rok predaje nije ugovoren, niti proizlazi iz prirode stvari, onda se izvršenje može zahtevati odmah²⁰. Kupac, međutim, može tražiti od prodavca da mu preda stvar samo ako je već platio cenu, ili je ponudio da plati, shodno opštem pravilu koje važi za dvostrane ugovore da strane ugovornice svoje obaveze izvršavaju istovremeno²¹.

Prodavac koji ne preda robu u ugovorenom roku pada u docnju²². U ostalim slučajevima (kad rok nije ugovoren) prodavac pada u docnju tek nakon što ga kupac formalno (pismeno) opomene da je rok za predaju istekao.²³ U švajcarskom pravu je, naime, opomena poverioca uslov za nastupanje dužničke docnje ako dan izvršenja obaveze nije određen ugovorom, ili ga nije odredila strana ugovornica na osnovu prava koje joj je dato ugovorom. Pretpostavlja se da je prodavac kriv za docnju, ali on može da dokazuje da je u tu situaciju došao bez svoje krivice ili da bi slučaj pogodio,

¹⁴ Čl. 189. st. 1. ZO.

¹⁵ Čl. 189. st.2. ZO.

¹⁶ Čl. 189. st. 3. ZO.

¹⁷ Čl. 76. ZO.

¹⁸ Čl. 190. st. 1. ZO. U ovom slučaju poverilac može i raskinuti ugovor, ali to nije uslov da bi stekao pravo na naknadu štete zbog neizvršenja.

¹⁹ Čl. 190. st. 2. ZO.

²⁰ Čl. 75. ZO, koje je opšte pravilo za sve obligacije. Za dvostrane ugovore predviđeno je i posebno pravilo u čl. 82. ZO, po kome se obaveze iz tih ugovora, u načelu, izvršavaju istovremeno osim ako nije nešto drugo ugovoreno. Ovo, generalno pravilo potvrđeno je posebnim pravilom za ugovor o prodaji u čl. 184. st. 2. koji glasi: „Izuzev ako nešto drugo nije uobičajeno ili ugovoreno, prodavac i kupac su dužni da istovremeno izvrše svoje obaveze.”

²¹ Čl. 82. i čl. 184. st. 2. ZO.

²² Čl. 102. st.1. ZO.

²³ Čl. 102. st. 2. ZO.

na štetu kupca, predmet obaveze i da je predao robu blagovremeno.²⁴ Kad u tome uspe, prodavac se tada oslobođa od odgovornosti.

2.2. Odgovornost za materijalne nedostatke: Iz obaveze predaje stvari proizlazi i prodavčeva odgovornost za njena fizička svojstva. U utvrđivanju tačne sadržine ugovorne obaveze u pogledu svojstava robe treba poći od ugovora, s obzirom da je i to pitanje u domenu autonomije volje strana koje ga zaključuju. Međutim, događa se da one propuste da se tome odrede i u tom slučaju se kvalitet stvari određuje primenom dispozitivnih pravila ZO. Tako je u čl. 197. st. 1. ZO predviđeno da prodavac odgovara za svaki nedostatak koji materijalno ili pravno onemogućava upotrebu stvari, ili suštinski umanjuje njenu vrednost. Drugim rečima, prodavac je dužan da preda stvar prosečnog kvaliteta i odgovoran je za njene nedostatke nezavisno od toga da li su mu bili poznati ili ne (čl. 197. st. 2. ZO).

U praksi, prodavcu često nije poznato da roba ima nedostatke, već to saznaje od kupca. Obaveštenje kupca o materijalnim nedostacima je, shodno tome, uslov prodavčeve odgovornosti za nedostatke. Kupac je dužan da to obaveštenje učini u jednom kratkom roku, tj. bez odlaganja (čl. 201. ZO). Ako to propusti onda se smatra da je stvar primio i sa nedostacima, te kupac ne može steći pravo da tužbom traži od suda da se ugovor raskine ili da se snizi cena. Kupac može tražiti i da mu prodavac, umesto stvari sa nedostatkom preda drugu, ispravnu stvar, ali samo ako se ugovor odnosi na zamenjive stvari.

Moguće je ugovoriti isključenje odgovornosti prodavca za materijalne nedostatke, ali ne i u situaciji kada je prodavac znao za nedostatke i namerno ih je prikrilo od kupca (čl.199). Prodavac, takođe, ne odgovara za nedostatke koji su kupcu bili poznati, što se odnosi kako na nedostatke na koje mu je prodavac skrenuo pažnju, tako i na one koje je kupac sam uočio prilikom pregleda stvari²⁵.

2.3. Odgovornost za pravne nedostatke: Prodavac je odgovoran i ako treće lice, pozivanjem ne neko svoje pravo na prodatoj stvari, uznemirava kupca u vršenju prava i ovlašćenja koja obuhvata pravo svojine. Da bi se zasnovala odgovornost prodavca za pravne nedostatke, nužno je da pravo trećeg postoji u vreme zaključenja ugovora²⁶, ali i da kupac nije znao, u momentu kada je ugovor zaključivao, da postoji mogućnost da treće lice ima neko pravo na kupljenoj stvari. Ipak, prodavac će odgovarati i u tom slučaju ako je izričito izjavio da preuzima odgovornost za pravne nedostatke²⁷.

Samo postojanje prava trećeg lica nije dovoljno da bi se prodavac pozvao na odgovornost po ovom osnovu, već je potrebno i da postoji uznemiravanje. (čl. 192. st.1. ZO). O ovoj okolnosti prodavac saznaje od kupca pa je obaveštenje kupca uslov zasnivanja njegove odgovornosti, odnosno uslov pod kojim kupac stiče pravo na pravna sredstva²⁸. Način na koji se dostavlja ovo obaveštenje, kao i njegova dejstva, od 2011. godine u švajcarskom pravu ne reguliše više ZO, već Zakonik o građanskom sudskom

²⁴ Čl. 103. ZO. Pravila o dužničkoj docnji o njenim dejstvima su opšta za sve obligacije i uređuju ih čl. 102-109 ZO.

²⁵ U ovom slučaju se imaju u vidu nedostaci kojie prosečno pažljiv kupac može uočiti prilikom pregleda robe (čl. 200. ZO).

²⁶ Čl. 192. st. 1. ZO.

²⁷ Čl. 192. st. 2 ZO.

²⁸ Čl. 193. ZO.

postupku²⁹ (*Civil Procedure Code* – CPC). Tako, osnovni princip o obaveštavanju treće strane postavljen je članom 78. st. 1. CPC, koji predviđa da stranka u postupku ima pravo da obavesti treće lice, u ovom slučaju prodavca, o postojanju sudskog postupka povodom spora sa licem koje ga uznemirava u vršenju svojinskih prava na stvari koju je kupio. Prodavac se poziva da se uključi u spor, čime se omogućava da preduzme mere protiv trećeg lica i tako zaštiti vlasnička prava kupca. On, takođe, može da se uključi u spor umesto kupca ako za tim ima interes, što on čini, po pravilu, ako treće lice protiv njega ima pravo na regresni zahtev (u zavisnosti od uspeha u sporu).

Prodavac, međutim, nije dužan da se uključi u spor između kupca i trećeg lica tj. CPC ne predviđa sankcije ako on ignoriše poziv kupca, ili izričito odbije da se tom pozivu odazove. U tom slučaju, spor se nastavlja između postojećih stranaka do njegovog okončanja. Ako bi odluka suda bila na kupčevu štetu, onda ona, prema pravilu člana 77. CPC, proizvodi dejstvo prema prodavcu.³⁰ Ovo dejstvo prema prodavcu se neće ostvariti ako prodavac uspe da dokaže da je kupac propustio da ga pozove u zaštitu, ili je taj poziv uputio kasno tj. u fazi u kojoj je sudski postupak već odmakao do stadijuma u kome prodavac više nije mogao da preduzme odbrambene zaštitne mere. Prodavac može sprečiti da presuda na štetu kupca proizvodi dejstvo prema njemu i ako dokaže da je kupac namerno, ili usled grube nepažnje, propustio da sam preduzme mere za zaštitu svojih prava (koje je mogao da preduzme i prodavac, ali nije zato što ga kupac nije pozvao u zaštitu tokom trajanja sudskog postupka).

Kada je o pravima trećih lica, koja oni mogu da istaknu kao razlog ometanja kupca u vršenju njegovih svojinskih prava reč, praksa švajcarskog Vrhovnog suda je da uznemiravanja po osnovu nekog prava industrijske ili intelektualne svojine (npr. patent) tretira kao materijalni nedostatak – nesaobraznost, a ne kao odgovornost za pravne nedostatke. Stoga, u ovim slučajevima, kada treće lice uznemirava kupca u vršenju prava svojine na kupljenoj stvari pozivajući se na pravo intelektualne ili industrijske svojine ne raspravlja se prema pravilima za zaštitu od evikcije.³¹

Pravne posledice uznemiravanja kupca od strane trećih lica koja polažu neko pravo na stvari je u švajcarskom pravu uređeno pod uticajem rimskog koncepta o odgovornosti za evikciju³², tj. razlikuju se situacija kada je kupac izgubio državinu na stvari, i kada državinu nije izgubio već postoji samo ometanje. U prvom slučaju tj. kod pune evikcije, ugovor se *ipso facto* smatra raskinutim, a u drugom tj. kod delimične evikcije, ugovor se,

²⁹ Reč je o pravilima unetim u Zakonik o građanskom sudskom postupku (*Civil Procedure Code* - CPC) 19. decembra 2008. g., koje su stupile na snagu 1. januara 2011. godine (Poglavlje 5: Obaveštenje treće strane i dejstva tog obaveštenja).

³⁰ Ovo pravilo se primenjuje čak i kada se spor okonča priznanjem prava trećeg od strane kupca, koji je to priznanje učinio u dobroj veri, a nakon što je prodavac odbio da se uključi u spor sa trećim licem. Vid. čl. 194. st.1. ZO.

³¹ U tom slučaju bi se spor raspravio prema pravilima čl. 197. ZO i dalje. Vid. International trade and commercial transactions in Switzerland: overview by Pascal Hachem et al., tač. 19, [https://content.next.westlaw.com/Document/153ea94e26d6311e598dc8b09b4f043e0/View/FullText.html?contextData=\(sc.Default\)&transitionType=Default&firstPage=true&bhpc=1](https://content.next.westlaw.com/Document/153ea94e26d6311e598dc8b09b4f043e0/View/FullText.html?contextData=(sc.Default)&transitionType=Default&firstPage=true&bhpc=1), 8. oktobar 2018.

³² U rimskom pravu prodavac odgovara kako za materijalne tako i za pravne nedostatke (založno pravo, službenosti). Ako bi prodavac prodao kupcu tuđu stvar, čiji vlasnik podnese tužbu *rei vindicatio* (tužba u sporovima koji se odnose na pravo svojine na stvari) i kupcu oduzme stvar, smatra se da je stvar evicirana, da postoji evikcija. Vid. S. Maksimović, D. Despotović, „Ugovor o prodaji u rimskom pravu“, *Pravo - teorija i praksa* br. 7-9/2017, 66-67.

po pravilu, ne može raskinuti osim ako je prodavac kriv za ometanje³³. Kod raskida ugovora, kupac ima pravo da od prodavca zahteva povraćaj kupovne cene i naknadu štete (čl. 195. ZO), dok u drugom slučaju on redovno ima zahtev za naknadu štete (čl. 196. st.1.).

Teret dokazivanja da postoji uznemiravanje od strane trećeg lica je na kupcu, koji takođe mora dokazati da je pretrpeo štetu s tim u vezi, budući da se ona ne pretpostavlja. S druge strane, ako prodavac tvrdi da su kupcu bili poznati nedostaci u pravu u odnosu na kupljenu stvar, onda je on taj koji ovu tvrdnju treba da dokaže..

2.4. *Ostale obaveze prodavca:* Pored obaveze da preda stvar prodavac može imati i niz drugih obaveza, koje proizlaze iz zaključenog ugovora, na osnovu običaja ili iz samog zakona, na primer, da organizuje prevoz robe, da kupcu pruži informacije o određenim pitanjima značajnim za realizaciju ugovora, da preda određena robna dokumenta, da obezbedi ambalažu itd. I ove ugovorne obaveze moraju se ispuniti kako je predviđeno. Njihovo neispunjenje u roku, ili delimično neispunjenje rešava se primenom opštih pravila o povredi obaveza kod teretnih ugovora u pogledu vremena, načina i mesta izvršenja.³⁴

3. Obaveze kupca

3.1. *Plaćanje cene:* Obaveza kupca da plati cenu za stvar koju kupuje je njegova osnovna ugovorna obaveza, koju je dužan da ispuni saglasno odredbama ugovora.³⁵ To se pre svega odnosi na rok plaćanja i strane ugovornice, u odnosu na to pitanje, mogu predvideti da obaveza kupca da plati dospeva tačno određenog datuma, ili u nekom okvirnom roku, koji su odredile bilo upotrebom izraza koji su uobičajeni u trgovinskom prometu, na primer, početkom meseca, odmah, u drugoj polovini meseca, itd, bilo neposrednim preciziranjem početka i kraja njegovog trajanja. U praksi je čest slučaj i da se rok plaćanja određuje u odnosu na isporuku, pa on može biti određen pre nego je kupcu predata stvar (tzv. prenumeraciona kupovina), istovremeno sa isporukom ili posle nje. Kada je dogovoreno plaćanje pre isporuke, koje se obično stipuliše u korist prodavca³⁶, tada se ugovorom određuje da li se unapred plaća deo kupovne cene (akontacija, avansno plaćanje) ili celokupna suma. Ova obaveza kupca može prema ugovoru dospevati i posle isporuke, što je uobičajeno, na primer, za ugovore o kupovini investicione opreme³⁷. Ako se predvidi da plaćanje ne dospeva odmah po isporuci, već po proteku određenog vremena od tog događaja, onda je u pitanju prodaja na kredit.

Ako strane ne predvide vreme plaćanja ono se onda određuje prema dispozitivnom pravilu čl. 213. ZO, koje predviđa da prodavac može zahtevati isplatu cene čim kupac dobije stvar u državinu. Ovo rešenje je u skladu sa načelom uzajamnosti ispun-

³³ Prodavac se, međutim, ne može osloboditi odgovornosti za evikciju ako je bio nesavestan, tj. znao je za pravne nedostatke stvari a o tome nije obavestio kupca (čl. 199. ZO).

³⁴ Čl. 74-83 ZO.

³⁵ Čl. 211. st.1. ZO glasi: „Kupac je dužan da plati cenu saglasno odredbama ugovora i da primi kupljenu stvar ako mu je ponuđena na ugovoreni način.“

³⁶ U nekim slučajevima plaćanje unapred može biti i u korist kupca, na primer, dobija robu po povoljnijoj ceni.

³⁷ Kada je to slučaj, tada se obično dogovora tzv. dugoročno plaćanje što znači da kupac konačnu isplatu treba da izvrši po isteku garantije za skrivene mane na stvari ili po definitivnom preuzimanju opreme koja je predmet ugovora.

jenja obaveza kod dvostranih ugovora.³⁸ Pravne posledice kupčeve docnje sa plaćanjem posebno uređuje čl. 214. ZO po kome prodavac može da odustane od ugovora ako stvar treba da isporuči pre isplate cene, ili istovremeno sa isplatom. Da bi realizovao ovo pravo prodavac je dužan da odmah obavesti kupca da želi da ga koristi.

Međutim, ako je dogovorena predaja pre isplate cene, pa kupac padne u docnju sa plaćanjem, onda prodavac ne može da raskine ugovor jer je predajom stvari na kupca prešlo pravo svojine. Jedino u slučaju da je ugovorom izričito predviđeno da je prodavac, u situaciji kada kupac kasni sa plaćanjem cene, zadržao pravo da odustane od ugovora, kao i pravo da od njega zahteva da mu vrati stvar, moguće je da ugovor raskine.³⁹ Ako ta opcija nije ugovorena, prodavcu preostaje da traži ispunjenje u naknadnom roku pa i prinudno ispunjenje, s tim da mu za sve vreme dok je kupac u docnji pripada i pravo na zateznu kamatu.

3.2. *Obaveza prijema isporuke*: Obaveza kupca da primi isporuku uspostavljena je, takođe, članom 211. st. 1. ZO, i to kao dužnost da primi kupljenu stvar ako mu je ponuđena na ugovoreni način. Stavom 2. je predviđen rok u kome kupac treba da obavi prijem stvari i u tom smislu zahteva se da on odmah postupi, osim ako nešto drugo nije uobičajeno ili ugovoreno. Pravilo je da kupac nije dužan da primi svaku isporuku od prodavca, već samo onu koja je u pogledu vremena, mesta i načina ispunjenja u skladu sa ugovorom. Pored toga, roba koju prodavac ponudi treba da bude saobrazna ugovoru. Tek kada su ovi uslovi ispunjeni, tada se kašnjenje kupca sa prijemom isporuke može kvalifikovati kao njegova docnja.

Kada je o načinu izvršenja prijema isporuke reč, tada treba početi od toga da je ova obaveza kupca komplementarna sa obavezom prodavca da isporuči robu. Zbog toga, kupac i prodavac u obavljanju ovih ugovornih obaveza nužno saraduju. Tako se oni dogovaraju i o načinu isporuke, jer da bi isporuka bila uspešno izvršena obično je potrebno da kupac preduzme određene radnje kojima omogućava prodavcu da ispuni ovu obavezu⁴⁰, a pored toga i da faktički preuzme predmet ugovora tj. robu.⁴¹

³⁸ *Supra* note 21.

³⁹ Klausule o zadržavanju prava svojine nisu zabranjene po švajcarskom pravu (čl. 214. st. 3. ZO), ali da bi prizvodile dejstvo prema pravilima svojinskog prava, pravo zadržavanja svojine mora se registrovati, tj. upisati u javne evidencije u mestu sedišta kupca. Ako kupac u međuvremenu od zaključenja ugovora (i upisa zadržavanja prava svojine u odgovarajući registar) promeni mesto svog sedišta, onda prodavac, da bi zadržao upisano pravo, mora izvršiti upis klauzule o zadržavanju prava svojine u novom sedištu kupca. Ipak, prema Vrhovnom sudu Švajcarske, ova klauzula će proizvoditi dejstvo i kad nije registrovana u novom sedištu kupca u situaciji kada kupac kasni sa plaćanjem za stvar tj. robu koju je već primio, a ugovorom je predviđeno da se plaćanje izvrši pre predaje- isporuke. U švajcarskom pravu, međutim, za razliku od nemačkog pa i srpskog prava, nije dopušten modalitet kupoprodaje sa zadržavanjem prava svojine, što se objašnjava potrebom zaštite savesnog kupca i savesnih trećih lica koja bi od kupca mogla kupiti stvar, ne znajući da je pravo svojine zadržao prodavac. Vid. Pascal Hachem *et al.*, tač. 9.

⁴⁰ Na primer, kupac može biti obavezan da organizuje prevoz robe i o tome da obavesti prodavca; da napravi specifikaciju robe ako je dogovorena prodaja po specifikaciji; da obezbedi sva potrebna dokumenta da bi se dobile uvozne dozvole ili da bi se obavile carinske formalnosti; da prodavcu, koji za njegov račun proizvodi određenu stvar, dostavi potrebna planove i podatke, itd.

⁴¹ Kupac je dužan da fizički preuzme robu u mestu i u vreme koje je određeno ugovorom, a u nedostatku izražene volje strana ugovoronica o ovom pitanju u mestu i u vreme određeno opštim pravilima za izvršenje dvostranih ugovora, konkretno, pravilom čl. 74. ZO koje uređuje mesto izvršenja i pravilima čl. 75-83 ZO u pogledu roka izvršenja. Tako, kad se ugovor odnosi na određenu stvar predaja se vrši u mestu u kome se stvar nalazila u vreme zaključenja ugovora, a u ostalim slučajevima u mestu u kome prodavac ima sedište (čl. 74. st. 2. tač. 2. i 3. ZO). Ako je ugovoreno da isporuka bude u sedištu kupca, koji je u ovom slučaju poverilac, pa je isporuka značajno otežana zato što je on posle zaključenja ugovora promenio sedište, izvršenje se može punovažno isprovesti u njegovom prvobitnom sedištu (čl. 74. st. 3. ZO).

Kupac koji kasni sa prijemom isporuke pada u docnju i u literaturi su zabeležena oprečna mišljenja o tome da li je to dužnička ili poverilačka docnja⁴². Oni koji smatraju da je u pitanju dužnička docnja svoje mišljenje obrazlažu, pre svega, činjenicom da je zakonom određeno da je prijem isporuke kupčeva dužnost, što je slučaj i u švajcarskom pravu (čl. 211. st.1. ZO). Međutim, nije sporno ni da ova obaveza kupca nije podobna da bude prinudno izvršena, zbog čega se nemali broj autora opredeljuje za shvatanje da je docnja kupca sa prijemom isporuke poverilačka.

Zaista, ne može se poreći da je obaveza kupca da preuzme robu kontroverzna, naročito ako se posmatra kao obaveza koja se sastoji iz dva dela: prvi deo obuhvata radnje potrebne da omoguće prodavcu da izvrši isporuku, dok drugi podrazumeva fizičko preuzimanje stvari. Kada kupac kasni sa izvršenjem prvog dela obaveze prijema isporuke, tada ono zbilja dovodi do dužničke docnje, dok se to ne bi moglo reći za njegovu obavezu da preuzme stvar, jer je on u odnosu na nju poverilac.⁴³

U savremenom uporednom pravu se shvatanje o preuzimanju isporuke kao obaveze kupca i shvatanje da je u pitanju njegovo pravo donekle prepliću, što se ogleda i u sankcijama koje se predviđaju za kupčevu docnju sa isporukom. Tako, ako se pođe od shvatanja da je kupac u dužničkoj docnji, onda bi po pravilu prodavac, kao poverilac, imao pravo da podnosi sva pravna sredstva koja poveriocu stoje na raspolaganju za slučaj docnje dužnika, a to su zahtev za izvršenje uz naknadu štete zbog zadocnjenja, kao i zahtev za raskid ugovora uz naknadu štete zbog neizvršenja. Kada se kašnjenje kupca sa prijemom isporuke shvata kao poverilačka docnja, tada prodavac, po pravilu, ima pravo samo da deponuje stvar na trošak i rizik kupca, kao i pravo na prodaju stvari (tzv. prodaja iz samopomoći), dok on ne bi mogao tužbom da prinudi kupca da primi stvar niti da, samo zbog toga, raskine ugovor. Takođe, kod poverilačke docnje rizik od slučajnog oštećenja ili propasti stvari prelazi sa prodavca na kupca onog momenta kada kupac padne u docnju sa izvršenjem ove svoje obaveze.

3.3. Ostale obaveze kupca: Pored obaveze da plati cenu i primi isporuku, kupac ima i druge obaveze po ugovoru o prodaji, čija je svrha, najčešće, da pripreme i omoguće izvršenje njegovih osnovnih obaveza. Tako, ako je u pitanju obaveza plaćanja cene, onda su obaveza otvaranja akreditiva, ili polaganje bankarske garancije takve obaveze, a ako je u pitanju prijem isporuke, onda bi to bila obaveza da napravi specifikaciju proizvoda kada je u pitanju prodaja po specifikaciji, odnosno, da preda uzorak

⁴² Poverilačka i dužnička docnja ne mogu postojati u isto vreme tako da kada je dužnik u docnji i ponudi ispunjenje, a poverilac ga odbije, tada se docnja sa dužnika prebacuje na poverioca. Ipak, dužnik nije oslobođen docnje retroaktivno, već samo za ubuduće i on odgovara za posledice do kojih je došlo za vreme trajanja njegove docnje (na primer, on će biti dužan da plati kamatu za vreme dok je kasnio sa obavezom plaćanja). Od momenta kada poverilac padne u docnju dužnik prestaje da bude odgovoran za nemogućnost izvršenja ugovora pošto rizik od slučajne propasti ili oštećenja stvari, kao i od nastupanja nemogućnosti ispunjenja prelazi na poverioca. Pored toga, padanjem poverioca u docnju prestaju da deluju sredstva obezbeđenja, budući da su ona ugovorena da bi obezbedila da dužnik ispuni ugovor, pa ako ga on ne ispunjava zbog delovanja poverioca, onda dalje postojanje tih sredstava više nema opravdanja. Nadalje, dužnik može prema poveriocu koristiti sva pravna sredstva kojima raspolaže poverilac prema dužniku koji je u docnji, što znači da on može tražiti prinudno izvršenje ugovora, naknadu štete pa i raskid ugovora kada su za to ispunjeni uslovi.

⁴³ Roblot, R., *Droit commercial*, II, Pariz, 1981, str. 456, navedeno prema Vasiljević, M., *Poslovno pravo*, Beograd 2000, 536.

ili model ako je reč o kupovini po uzorku ili modelu itd. Kupac može imati i drugih obaveza, koje nisu tako povezane sa njegovim osnovnim obavezama, na primer, da čuva robu za račun prodavca ako je odlučio da odbije isporuku, da prodavcu dostavi potrebna obaveštenja, da mu dostavi ambalažu, itd.

4. Zaključak

Pravni režim ugovora o prodaji robe u Švajcarskoj, koja pripada zemljama kontinentalnog kruga, počiva na tradiciji rimskog prava. Značajna karakteristika ovog sistema je da ugovor o prodaji nema translativno dejstvo, već samo stvara obavezu za prodavca da odgovarajućim radnjama - predajom tj. isporukom prenese pravo svojine na kupca. Kupoprodaja se, shodno tome, realizuje u dva koraka: prvo se zaključuje ugovor o prodaji koji predstavlja pravni osnov prenosa prava svojine na kupca (*iustus titulus*), a potom se stvar na odgovarajući način predaje (isporučuje) kupcu, što predstavlja način sticanja prava svojine (*modus acquirendi*). Iz obaveze prodavca da preda stvar, u skladu sa tradicijom rimskog prava je i nastanak obaveze da kupcu garantuje da prodata stvar nema materijalne ni pravne nedostatke. Kupac kod ugovora o prodaji dužan je da plati cenu i primi isporuku, koju je prodavac pripremio i ponudio u skladu sa ugovorom.

Ugovor, koji predstavlja saglasnost volja prodavca i kupca, osnovni je izvor prava za prodaju pokretnih stvari. Autonomija volje strana ugovornica je veoma široka, tj. ograničenja slobode ugovaranja u vidu pravila o formi kao uslovu punovažnosti ugovora, pravila o ništavosti ugovora ili njenoj rušljivosti su minimalna, tj. formulisana samo kada je ocenjeno da je neophodno zaštititi načelo savesnosti i poštenja i jednake vrednosti ugovornih davanja. Imperativne norme za ovaj ugovor su, takođe, minimalne i odnose se na nedopuštenost ugovaranja potpunog oslobođenja prodavca od odgovornosti za nedostatke kada se to kosi sa nečlom savesnosti i poštenja, kao i nedopuštenost prodaje predmeta koji, po zakonu, ne mogu biti u prometu. Takođe, nedopušteno je ugovarati prodaju predmeta ako bi to bilo protivno dobrim običajima, javnom poretku ili pravima vezanim za ličnost.

Kada je o hijerarhiji izvora prava za ugovor o prodaji reč, tada je po značaju najvažniji ugovor kao saglasno izražena volja strana ugovornica. Nakon ugovora, švajcarsko pravo upućuje na primenu običaja (obračun cene, troškovi predaje stvari, troškovi transporta, vreme izvršenja predaje i plaćanja, ostale obaveze prodavca, rok u kome kupac treba da primi isporuku itd), pa tek ako nema relevantnog običaja za rešenje određene situacije onda se primenjuju dispozitivna pravila ZO. Stavljanjem običaja iznad dispozitivnih pravila po pravnoj snazi naglašava se značaj autonomije volje ugovornih strana i proširuje sloboda ugovaranja, čime pravni režim prodaje stvara povoljno okruženje za poslovanje. Posvećenost pravnog režima stvaranju optimalnih uslova za održanje što većeg broja ugovora na snazi i njihovo izvršenje odražava i fleksibilno, ali adekvatno formulisano pravilo o određivanju cene, koje omogućava da se što veći broj ugovora o prodaji punovažno zaključi i izvrši. Na osnovu svega navedenoj jasno je da je pravni režim ugovora o prodaji u švajcarskom

adekvatna nadgradnja za postojeće ekonomske odnose, da je postavljena tako da te odnose ne ograničava više nego što je to neophodno, a sve sa ciljem ekonomskog razvoja i dostizanja blagostanja švajcarskog društva.

Katarina Jovičić, PhD

Research Fellow

Institute of Comparative Law, Belgrade

CONTRACT FOR THE SALE OF MOVABLES IN SWITZERLAND

Summary

The subject of this paper is legal regime of the contract for sale of movable things in Switzerland, which is unique both for civil and for commercial sales, with certain exceptions for commercial sales with aim to ensure the best conditions for business. In the introduction author states that the sale contract is regulated in accordance with emtio-venditio contract in Roman law. Consequently, contract for the sale is only the legal basis (iustus titulus) for transfer the ownership to the buyer, while that happens exclusively when the seller deliver to the buyer the thing on appropriate manner (modus acquirendi). Starting from legal definition of the sale contract in Code of Obligations, which states that the seller undertakes to deliver the item sold and transfer ownership of it to the buyer in return for the sale price, which the buyer undertakes to pay to the seller, the obligations of the seller, who bears characteristic prestation, and obligations of buyer are further analyzed. The main obligation of the seller is to deliver item sold in accordance to the contract and from that obligation arises his duty to guarantee that the thing sold has no material or legal defects. Beside that, the seller may have other obligations based on the contract or customs. Buyer, on its side, is obliged to pay the agreed price and to accept delivery when it is in accordance with contract. He may have, as well, the other obligations when they are stipulated. Specific questions about determination and execution of mentioned obligations are considered in this article. In conclusion, the hierarchy of sources of the law for the sale contract, with contract on its top, is given. It is stated that the party autonomy is quite broad in Swiss contract law, and there are only few imperative normes which purpose is to protect the principle of good faith and the principle of equal value of performances. Besides that, freedom of contract is limited by a prohibition to conclude the contract which is contrary to the good usages, public order and rights related to persons. The fact that usages have stronger legal power than the dispositive normes highlights the importance of the autonomy of will, wich is, according to the legal regime for the sales contract of movables, clearly committed to establish the favorable environment for bussiness, since the conditions are determined in favor

of the conclusion and execution of as many contracts as possible, which contributes to economic growth and well-being.

Key words: *the sale contract, obligations of the seller, obligations of the buyer, the hierarchy of the sources of law, Switzerland*